№ 32 Մարտի 1 Հինգշաբթի 1884 Մարտի 1 Հինգշաբթի № 32

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիְլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներսէսը և հասարակաց կարծիքը:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Շուշուց: Նամակ Մեծ-Ղարաքիլիսայից: Նամակ Գօրուց: Ներքին լուրեր:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Հրէայ:

ՆԵՐՍԷՍԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԻՔԸ

—

Երբեմն պատահում է մեզ զարմանալի հակասող կարծիքներ լսել մինչև անգամ այնպիսի անձնաւորութիւնների վրա, որոնք, ժամանակի խօսակցութիւնների ամենից հետաքրքիր առարկան լինելով, պէտք է որ և ամենից շատ ճանաչված և ուսումնասիրված, ուրեմն և տարաձայնութիւններին ամենից քիչ տեղիք տուող առարկան լինէին:

Այդպիսի անձնաւորութիւն այս րոպէին Ներսէս պատրիարքն է: Պօլսի և Թիֆլիսի մէջ հաղորդակցութիւնները դեռ այն աստիճանի սուղ են, որ լրագրական տեղեկութիւններից դուրս լուրեր ստանալու անկարող մի մարդ կատարեալ անգէտ է, թէ արդեօք ինչ դրութեան մէջ է կաթողիկոսական հարցը Կ. Պօլսում և ինչ կարծիքներ են շրջում այնտեղ կաթողիկոսական թեկնածուների մասին, ի հարկէ այն շրջաններում, որոնք որոշող նշանակութիւն պիտի ունենան մօտաւոր ընտրութիւնների համար:

Բայց որքան մենք այդ հանգամանքի համար ցաւում ենք, մենք ցաւում ենք նոյնքան և նրա վրա, որ ուղիղ վերի հակառակը հաւասարապէս ճշմարիտ է, այն է, որ Պօլիսը գուցէ դեռ աւելի անտեղեակ է մեր վերաբերութեամբ, քան այդ մենք մեր մասին կարող ենք վկայել:

Արդ, գիտէք թէ ինչ ենթադրութիւններ պատահում է մեզ լսել Ներսէս պատրիարքի մասին, Ներսէսի, ի հարկէ, որպէս կաթողիկոսական կանդիդատի:

Այդ ենթադրութիւնը այս է, թէ երբ Ներսէս պատրիարքը կը հրաժարվի կանդիդատութիւնից և նա կանի այդ քայլը հիմնվելով այն հանգամանքի վրա, որ Կովկասում հասարակաց կարծիքը, ներկայացրած տեղիս հայ օրգաններով, մեծամասնութեամբ հակառակ է Ներսէսի կանդիդատութեան:

Չէ որ կաթողիկոսի գործունէութեան ասպարէզը ամենից առաջ Կովկասն է, չէ որ կաթողիկոսը, իբերի այժմեան դրութեան մէջ, գործնական տեսակէտից, ամենից առաջ պատրիարք է Ռուսաստանի հայերի ¿ Անշուշտ դրա դէմ ասելու ոչինչ չունենք: Բայց եթէ այդ ճիշտ է, ինչ ասել կուզէ, որ մի խղճմտաւոր մարդու համար, որը կաթողիկոսական պաշտօն ստանձնելու տենչանքը ունի, ամենևին անտարբեր չը պիտի լինի ռուսահայերիս դիրքը դէպի այդ անձնաւորութիւնը: Եթէ մի մարդու գործունէութիւնը մի կողմից պայմանաւորված է նրա բարի ցանկութեամբ, նրա կրթութեամբ, և նրա կամքի ոյժով, չէ՞ որ միւս կողմից նա պայմանաւորված է այն հաւատարմութեան և յարգանքի չափով, որ պիտի ներշնչէ նոյն այդ մարդը դէպի հասարակութիւնը, դէպի այն շրջանը, որի մէջ նա կոչված է գործել: Այլ խօսքերով՝ ինչ է մի կաթողիկոս առանց իր ժողովրդի:

Ընթերցողը տեսնում է, թէ ո՛ր աստիճանի արդարացի են այդ խորհրդածութիւնները: Բայց ոչ նրանց ճշգութեան վրա հիմնալու և ոչ նրանց դէմ բողոքելու համար մենք առաջ բերինք նրանց: Ինչի վրա մենք ընթերցողի ուշադրութիւնը կուզէինք դարձնել, այդ այն եզրակացութիւններն են, որ հարցին ամենատեղեակ անձինք անգամ դուրս են բերում կապակցելով վերի ճիշդ նկատողութիւնները մի այլ դրութեան հետ, որը ըստ մեզ, ամենասխալ կերպով է ներկայացվում և սխալ՝ մեր հեռաւոր ազգակիցների մտքերը չարաչար կերպով մոլորեցնելու չափ: Մենք կը տեսնենք ինչպէս:

Վերի դիտողութիւնը, այն է, թէ մի բարեխիղճ կաթողիկոսի համար հարկաւոր է ժողովրդի համակրութիւնը դէպի այդ պաշտօնավար անձը, յարաբերութեան մէջ է բերվում այս հանգամանքի հետ, որ մեզ մօտ, Կովկասում, պարբերական մամուլը մեծամասնութեամբ հակառակ է Ներսէսի թեկնածութեան:

Հարկաւոր է միայն հաշուելու երեխայական մեթօդը գիտենալ և մատերով համրել՝ իմանալու համար, որ, արդարև, «Արարատ» «Մեղու» և «Նոր-Դար» կանեն երեք, մինչդեռ «Մշակ» և «Արձագանք» կանեն միասին երկուք: Եւ որովհետև մեզ մօտ հասարակաց կարծիք արտայայտող այլ օրգաններ չը կան, հասկանալի է թէ թւերի այդ յարաբերութիւնը ինչ ճիշդ եզրակացութիւնների կարող է տեղիք տալ մի հասարակութեան մէջ, որը, որպէս Պօլսի հասարակութիւնն է, հաղորդակցութիւնների սղութեան պատճառով, անկարող է իւրաքանչիւր թուին յատուկ ոյժը ճշգութեամբ կշռել, ուրեմն իւրաքանչիւր ձայնին իր արժանի նշանակութիւնը տալ:

Ներսէս սրբազանը այդ հեռաւոր հայ հասարակութեան անդամն է, և որովհետև նա բարեխիղճ մարդ է, ուստի, եզրակացնում են ոմանք, Ներսէս պատրիարքը կը հրաժարվի քուէարկվելուց, չուզելով ենթարկվել մի անախորժ դրութեան՝ լինել կաթողիկոս և ունենալ իր դէմ իր մօտաւոր հօտի հասարակաց կարծիքի մեծամասնութիւնը:

Անշուշտ այդպէս մի ենթադրութիւն պարբերական մամուլի մէջ դեռ երբէք արուած չէ և պիտի թուէր, թէ հարկ չը կայ նրա մասին խօսել. բայց մենք այստեղ մի դատ ենք պաշտպանում, որը հայերի մի ահագին մասի սրտին մօտիկ է, այնպէս որ մենք կը գերադասենք քննել մի հարց դեռ նախ քան նա մամուլի միջոցով յայտնվելու հասունութիւնը առած կը լինի. բաւական է, որ նա խօսակցութիւնների առարկայ է և բաւական է, որ այդ տեսակ ենթադրութիւններ հաւանութիւն կարող են գտնել մեզ հետաքրքրող հարցի մէջ մի յայտնի չափի հեղինակութիւնից ոչ զուրկ անձանց կողմից:

Սակայն հարկաւոր է պարզել դրութիւնը, պէտք է փարատել տարակուսանքները: Իսկ դրա համար բաւական է մի փոքր մօտիկից քննել, թէ արդեօք ո՛ր աստիճանի ճշգութեամբ Ռուսաստանի հայերի հասարակաց կարծիքը արտափայլում է մեր պարբերական մամուլի մէջ և թէ ինչ կշիռ ունելու է Ներսէսի թէր ու դէմ խօսողներին: Մենք կարծում ենք ընթերցողներին կանխաւ հաւատացնել կարողանալու, որ եթէ երեքը անպայման կերպով աւելի են, քան երկու, որպէս լոկ թւեր, նոյն՝ չափով էլ ճիշդ է, որ Ներսէսին պաշտպանող երկու թերթերը, որպէս հասարակաց կարծիքի թարգմաններ՝ գերակշիռ են, քան երեք միւս պարբերական թերթերը:

Մենք կը տեսնենք թէ ինչպէս:

Ա. Արասխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

փետրվարի 21-ին

Ամսոյս 11-ին Շուշում վախճանվեցաւ պարսից պրինց Բէհմէն-Միրզա, որ Պարսկաստանի այժմեան շահի՝ Նասրէդդինի հօրեղբայրն էր: Հանգուցեալը մի պատկառելի ծերունի էր, ինչպէս ասում են, 100 տարեկանից անց: Երբեմն նա եղել է մի երևելի վարչական անձն Ատրպատականի մէջ: Մի քանի հանգամանքներով ստիպված լինելով թողնել հայրենիքը, նա եկել է այստեղ 30—40 տարի սրանից առաջ և մինչև իր վերջին օրերը վայելել է ամենաողորմած հովանաւորութիւն և խնամակալութիւն Ռուսաց կայսրների կողմից. նա մինչև վերջին օրերս ստանում էր ռոճիկ տարեկան մինչև 30,000 րուբլի: Պրինցը անքացակայ ապրում էր Շուշիում և իրանից յետոյ թողել է մի բազմաթիւ սերունդ, որի թիւը շատերը 90-ից մօտ են հաշւում: Ամսոյս 14-ին հանգուցեալի դիակը իր արքայական պատւին վայել հանդիսով քաղաքից տարան Բարդա անուանով տեղը, հանգուցեալի ցանկութեան համեմատ: Յուղարկաւորութեանը մասնակցում էին Ելիսաւէտպօլի նահանգապետը, որ այս իսկ առիթով եկած էր Շուշի, ծառայողների ամբողջ շտաբը, հայ հոգևորականութիւնը, տեղական զօրքերը, խանքանդուց եկած հետևակ կօզակների մի հարիւրակ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՐԷԱՅ

—

Հետևեալ օրը առաւօտեան մենք նստած էինք մեր ռօտմիստրի վրանում: Ես, թէպէտ և չէի կամենում, թուղթ էի խաղում: Ծառաս ներս մտաւ:

—Ձեզ կանչում են, ձերդ ազնուութիւն:

—Ո՞վ է կանչում:

—Մի հրէայ:

—«Միթէ Գիրշէլն է», մտածեցի ես:—Սպասեցի, մինչև որ խաղը վերջացրին, վեր կացայ և դուրս գնացի: Արդարև ես տեսայ Գիրշէլին:

—Ի՞նչ է, հարցրեց նա զուարթ ժպիտով,—ձերդ ազնուութիւն, բաւական մնացիք:

—Ը՛հ, դու էլ... (այդ ժամանակ փնդապետը յետ նայեցաւ)... կարծեմ, դամաներ չը կան... Բայց մի և նոյնն է: Է՛հ, սիրելիս, պատասխանեցի նրան,—դու ինձ վրա ծաղրում ես, ինչ է:

—Ի՞նչ է եղել:

—Ինչպէ՞ս թէ ինչ է եղել: Դու դեռ հարցնում ես:

—Ա՛յ, այ, պ. օֆիցեր, որպիսի մարդ էք, ասաց Գիրշէլը բարկանալով ինձ վրա, բայց կրկին ժպտելով:—Աղջիկը շատ ջահիլ է, ամաչկոտ է..: Դուք նրան վախեցրիք, ճշմարիտ վախեցրիք:

—Ամաչկոտ լինելը լաւ է, բայց ինչու փող առաւ:

—Բաս՝ ինչ. փող տալիս էք, ինչո՞ւ չը պիտի առնէ:

—Լսիր, Գիրշէլ, ասա, որ կրկին գայ. ես քեզ հօ չեմ նեղացնի... միայն, խնդրեմ, դու քո ուէլոդ մի ցոյց տար վրանումս և հանգիստ թող մեզ. լռում ես:

Գիրշէլի աչքերը փայլեցին:

—Բայց ինչ է, հաւանում էք:

—Այո՛:

—Գեղեցիկն է. այդպիսի գեղեցիկը չը կայ ո՛չ մի տեղ: Իսկ այժմ ինձ փող կը տա՞ք:

—Առ, միայն լսիր, «պայմանը փողից լաւ է»: Բեր նրան և ինքդ ջահանդամը գնա: Ես նրան տուն կը հասցնեմ:

—Ջէ, չէ կարելի, բոլորովին չէ կարելի, շտապով պատասխանեց հրէան:—Ա՛յ մյ... բոլորովին չէ կարելի... Գուցէ ես վրանի մօտ մնամ, ձերդ ազնուութիւն: Ես, ես, ձերդ ազնուութիւն, գուցէ մի քիչ հեռանամ... ես, ձերդ ազնուութիւն, պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու, ես, կարող է լինել, հեռանամ... ինչ մեծ բան, ես կը հեռանամ:

—Դէ՛, նայիր: Անշուշտ բե՛ր նրան. լսում ե՞ս:

—Բայց հօ գեղեցիկն է, պ. սպայ, հը՞, ձերդ ազնուութիւն, գեղեցիկ է, չէ՞:

Գիրշէլը կռացաւ և ուղիղ աչքերիս մէջը նայեցաւ:

—Լաւն է:

—Ուրեմն տուէք ինձ ես մի քանի ոսկեդրամ...

Տուի նրան էլ մի ոսկի, և մենք հեռացանք միմեանցից:

Այդ օրն էլ վերջապէս անցաւ-գնաց: Հասաւ և գիշերը: Երկար ժամանակ մենակ նստած էի վրանում: Դրսումը շատ էլ լաւ եղանակ չէր: Քաղաքի ժամացոյցը խփեց երկուսը: Սկսեցի հայհոյել հրէային... յանկարծակի ներս վազեց Սառան մենակ: Տեղից վեր թռայ, գրկեցի նրան... համբուրեցի նրա թուշը... Սառն էր որպէս սառոյց: Հազիւ կարողանում էի նշմարել նրա դէմքի գծագրութիւնը... Նստացրի նրան, ինքս չոքեցի նրա առաջ. բռնում էի նրա ձեռից, գրկում էի նրա իրանը... Նա լռում էր և չէր շարժվում. մի անգամից սաստիկ ցնցումներ անելով, սկսեց լալ: Ի զուր տեղն էի աշխատում համոզել, հանգստացնել նրան... Նա լաց էր լինում, հեկեկում էր... փաղաքշում էի նրան, սրբում էի նրա արցունքները. նա առաջուայ պէս չէր ընդդիմանում ինձ, չէր էլ պատասխանում հարցերիս, և լաց էր լինում,—սաստիկ լաց էր լինում: Սիրտս շատ ցաւեց. ես վերկացայ և դուրս եկայ վրանից:

Գիրշէլը կարծես գետնի տակից բուսաւ առաջս:

—Գիրշէլ, ասացի ես նրան.—ահա քեզ խոստացած փողերը: Տար Սառային:

Հրէան իսկոյն վազեց նրա մօտ: Սառան դադարեց լալուց և բռնեց նրա փէշից:

—Մնաս բարեաւ, Սառա, ասեցի ես նրան: Տէր ընդ քեզ, մնաս բարեաւ: Երբ և իցէ կը տեսնվենք, մի այլ ժամանակ:

Գիրշէլը լռում էր և գլուխ էր տալիս: Սառան կռացաւ, բռնեց ձեռքս, սեղմեց իր շրթունքներին, ես երեսս շուռ տուի...

Հինգ թէ վեց օր, պարոններ, ես միշտ իմ հրէուհու մասին էի մտածում, և ոչ ոք չէր տեսնում նրան բանակում: Գիշերները ես բաւական վատ էի քնում, աչքիս միշտ երևում էին սև, թաց աչքերը, երկար թերթերունքները. իմ շրթունքները չէին կարող մոռանալ սալորի կաշուի նման հարթ և թարմ այտի հպումին: Մի քանի զինուորների հետ ինձ ուղարկեցին մի հեռաւոր գիւղ ձիերի համար յարդ գնելու համար: Մինչև որ իմ զինուորները խուզարկում էին տները, ես փողոցում մնացի և ձիուց չիջայ: Յանկարծ մէկը ոտիցս բռնեց ինձ...

—Սատուած իմ, Սառա:

Նա գունատ էր և յուզված:

—Պարոն սպայ, պարոն... օգնեցէք, փրկեցէք. զինուորները մեզ վիրաւորում են... Պարոն սպայ...

Նա ճանաչեց ինձ և կարմրեց:

—Միթէ դու այստեղ ես բնակվում:

—Այո՛, այստեղ:

—Ի՞նչ տեղ:

Սառան ցոյց տուեց ինձ մի փոքրիկ հնացած տուն:

Ձիս քշեցի: Տան բակում մի ամբոխ, անշնորհ հրէայ կին աշխատեց խլել իմ երկարահասակ վախմիստր Սիլեավսկայի ձեռից երեք հաւ և մի բադ: Նա բարձրացրել էր իր այդ աւարը գլխի վրա և ծիծաղում էր: Հաւերը քրքջում էին. բադը քրթմնջում էր...: Երկու այլ կիրասիրները բռնում էին իրանց ձիերը յարդով, խոտով և ալիւրով: Տանը լսվում էին մալօրօսիական բացագանչութիւններ և հայհոյանքներ: Ազդարարեցի իմ զինուորների վրա և հրամայեցի, որ չանհանգստացնեն հրէաներին և ոչինչ չառնեն: Զինուորները լսեցին: Վախմիստրը նստաւ իր շատ ջորու՝ Պրօզերպինայի վրա, կամ, ինչպէս նա էր ասում, «Պրօժերպըլու» վրա և ետևից դուրս եկաւ փողոց:

—Հը՛, ինչ է, բաւական ես ինձանից, ասացի Սառային: Աղջիկը ժպտալով նայեցաւ վրաս:

—Այդքան ժամանակ ո՞ւր էիր:

Նա աչքերը գետինը ուղղեց:

—Ես ձեզ մօտ կը գամ վաղը:

—Երեկոյեան:

—Ոչ, պարոն, առաւօտեան:

—Նայիր, չը խաբես ինձ:

—Ջէ, չէ, չեմ խաբի:

Ագահութեամբ նայում էի նրա վրա: Ցերեկը նա առաւել գեղեցիկ էր ինձ համար: Յիշում եմ, ինձ պաշտեցնում էին նրա դէմքի սաթի գոյնը և սև-սպագռն՝ մազերը:... Ձիուցս կը-

(СОТНЯ) և երկու թնդանօթներ, նմանապէս և ժողովրդի անհագին բազմութիւնը: Քաղաքից դուրս հրացանաձգութիւններով և թնդանօթաձգութիւններով տրվեցաւ վերջին յարգանքը հանգուցեալի դիակին: Բէհմէն-Միրզա թողել է անհագին ժառանգութիւն, գլխաւորապէս թանգագին քարերով, որ համնում է միլիօն ու կէս րուբլու և որ, ի հարկէ, կը հասնէ նրա բազմաթիւ որդիներին ու թոռներին:

Ամսոյս 14-ին տեղի է ունեցել երեցփոխաններ կողմից մի պատգամաւորի ընտրութիւնը, որ պիտի լինի Ղարաբաղի թեմի աշխարհական ներկայացուցիչը կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ: Երկար պէտք էր մտածել թէ ինչպիսի մի շուշեցի ընտրել, որ կարողանայ պարզերես դուրս գալ, ինչպէս մի անհագին թեմի ներկայացուցիչ: Այստեղ, քաղաքում, չը գտան շատ թէ քիչ արժանաւոր ու պատշաճաւոր մի մարդ, ուստի հարկադրված էին ընտրել Թիֆլիսում ապրող շուշեցիներից մէկին, որը իսկապէս շատ վաղուց է դադարել շուշեցի լինելուց: Չենք կարող ասել, թէ ընտրողութիւնը շատ յաջողված է, և դրա համար ունենք շատ պատճառներ, որոնց մասին լռում ենք, քանի որ այդ աջողութիւնը կամ անաջողութիւնը մեզ համար շատ կարևոր չէ, աչքի առաջ առնելով այն, որ մի պատգամաւորի լաւութիւնը կամ վատութիւնը չէ կարող որ և է ներգործութիւն անել կաթողիկոսին ընտրող ժողովի վրա: Այստեղ միայն մերկանում է մի փաստ, Շուշիի պէս քաղաքում այսօր Դիոգէնէսի լապտեր է հարկաւոր մի լաւ հասկացող և արժանաւոր մարդ գտնելու համար: Եւ հազիւ թէ այդ լապտերն օգնէր: Զարմանալի բան պիտի համարել որ շուշեցիք ո՛ր կաթողիկոսացուին են համակրում: Սրա ու նրա մասին բամբասել, զրպարտել, հազար ու մի դատարկ մանր բաներ գտնել ու կրկնապատել, սրանք աւելի քաղցր ու հաճոյական են շուշեցու համար, քան ազգի հոգևոր գլխի մասին յուզված խնդիրը: Սոսկալի՜ սառնասրտութիւն:

Կարդալով «Մշակ»-ի մէջ պ. Րաֆֆիի յոբելեանի առիթով զանազան տեղերից ստացվող փողերի մասին, մենք միայն նախանձվում ենք այդ զանազան տեղերի հասարակութիւնների վրա, որովհետև նրանք հասկացել են արժանաւորին պատւել և շուշեցու անտարբերութիւնը չունեն դէպի հայ գրականութիւնը ու նրա նշանաւոր ներկայացուցիչը: Մենք յիշում ենք այն ժամանակները, երբ ամբողջ հայ ազգը միահոգի օգնութեան ձեռք էր կարկառում դէպի տաճկաստանցի սովատանջ հայը. այն ժամանակ Շուշին լուռ էր, այն ժամանակ շուշեցի հարուստը չէր անհանգստանում իր գրպանը մի քանի թշուառ ընտանիքների բարեբար լինելու նպատակով: Այսօր էլ նա համարեա չը գիտէ, (գոնէ այդպէս է ձևանում), թէ պատրաստվում են տօնել այն մարդու յոբելեանը, որի գրչի վրա նա այսօր էլ հիացած է: Շատ տեղերում իր դրամական շահերի համար անգիտացող ձևանալը հայի բնաւորութեան մի յատկանիշն է և սրա կատարեալ տիպը կրում է իր ճակատին ամէն մի շուշեցի: Եւ իրաւ, փող տալու ժամանակ շուշեցին պատրաստ է իր հայրն ուրանալ և այս վաճառականական տեսակէտը նա ունի ամէն մի երևոյթի ժամանակ, ամէն մի հանգամանքի մէջ: Այստեղ շուշեցու անգութիւնն ու անհասկացողութիւնն է պախարակելի, և ոչ թէ ծուռ հայացքը, կամ կուսակցական հոգին որ և է բանի համար:—Դժբախտաբար մեր մէջ չը կայ բոլորովին ուսեալ երիտասարդութիւն, որ, ինչպէս յայտնի է, կարող է շարժել ժողովրդի փթած ու սառած դրութիւնը. երիտասարդութիւնը շատ դէպքերում մի փայլուն ու աշխոյժ հոսանք է դըցում ժողովրդական կեանքի մէջ և այս մէկը մենք իմանում ենք միայն օտար քաղաքների կեանքից. մեզանում երբէք դա չէ եղել և չի էլ լինելու, քանի որ երիտասարդութիւնը շտապում է հեռանալ այստեղից, թողնելով այստեղ միայն բարոյապէս թմրած, անշարժ մարդիկ:—Ի՞նչ սպասել այս վերջիններից:

Անցեալ անգամ մենք ասացինք, որ թատրօնը կը մեռնէ: Այժմ յայտնում ենք, որ նա մեռաւ:

Գաւառացի

ՆԱՄԱԿ ՄԵԾ—ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻՑ

փետրվարի 15-ին

Մի ժողովուրդ, որը չը գիտէ որ և է արհեստի էութիւնը, մի ժողովուրդ, որը չը գիտէ առարկայի ստեղծագործութեան գեղարուեստական ճաշակը, անհերքելի ապացոյց է որ այդպիսի ժողովուրդը միշտ իր գործի մէջ բացասական քայլեր է անում, հետզհետէ դէպի խաւարը և դէպի աղքատութեան անդունդն է դիմում. սրա նման օրինակներ մենք շատ ունենք մեր հայ ազգաբնակութեան մէջ:

Արհեստը նիւթական այն նուրբ և ազդու միջոցն է, որ եթէ նորան չը սկսեն ուղիղ և իրան համապատասխանող ուղն սկզբունքներով, մանաւանդ նա՝ այն արհեստաւորը՝ որը չը գիտէ և այն սկզբունքները, որ ծագեցնում են այդ արհեստը,—այն ժամանակ նա չէ կարող ունենալ երբէք յաջողութիւն իր սկսած գործում:

Մեզանում որ և է արհեստաւոր անծանօթ է քաղաքատնտեսութեան, այդ գիտութեանը անծանօթ լինելով հետևաբար և անծանօթ է արհեստներ ծագեցնող սկզբունքներին հետ. հէնց այդ է պատճառը, որ մեր արհեստաւորը չէ ունենում մի կանոնաւոր ֆիրմա և մի մշտական ու իր կեանքը ապահովացնող շահաւոր հիմնական օգուտ: Մեր արհեստաւորը գործում է ամէնայն եռանդով, բայց իր առօրեայ կեանքը պահպանելու համար նա՝ (արհեստաւորը) չէ կարողանում օգտվել իր ֆիզիքական ույժից այնպէս՝ ինչպէս եւրոպացին, որը իր ամէն մի ֆիզիքական գործի հետ խառնում է մտաւորականը:

Այս տարի, ինչպէս յայտնի է խմբագրութեանդ, Մեծ—Ղարաքիլիսայի ուսումնարանը ունեցաւ ուսուցիչներ, որոնց թւում էր և պ. Ղարագեօզեանցը, որը աւարտել է իր ուսման ընթացքը Ումանի հողագործական և (երկրագործական) այգեգործական ուսումնարանում:

Պ. Ղարագեօզեանցը իր խօստման համեմատ շարունակել կատարել իր խօստումը և կարդաց իր առաջին հրապարակական դասախօսութիւնը, որի նիւթն էր՝ ինչ է գիւղատնտեսութիւնը, քանի ճիւղերի է նա բաժանվում, և թէ կլիմայի, հողի, վաճառահանութեան և ժողովրդի հարկաւորութեան նայելով, ինչպէս պէտք է ընտրել գիւղատնտեսութեան մի որ և իցէ ճիւղը: Այդ հարցերի բացատրութիւնը նոյն ինքն պ. Ղարագեօզեանցը պարզաբանելուց յետոյ, սկսեց խօսել պ. ատենախօսը գիւղատնտեսութեան ամենագլխաւոր ճիւղի վրա, այն ճիւղի՝ որը առաւելապէս Ղարաքիլիսայի հողագործ դասակարգի համար ամենամեծ օգուտ կարող էր բերել: Ամենապարզ կերպով պ. Ղարագեօզեանցը բացատրեց թէ ինչ է գիւղացի հողագործը, և թէ դա ինչ նշանակութիւն ունի ընդհանուր մարդկային կեանքի մէջ. նա մանաւանդ պ. ատենախօսը կամենալով խրախուսել հողագործ հանդիսականներին, որ նրանք իրենց գլխաւոր պարապմունքը շինեն գիւղատնտեսութիւնը, դասախօսութեան վերջը խօստացաւ շարունակել:

Երկրորդ դասախօսութիւնը պ. Ղարագեօզեանցը անցրեց գիւղացիների կողմից առաջարկված զանազան հարցումները վճռելով: Ճշմարիտ որ շատ հետաքրքիր էր թէ ինչպէս ամեն մարդ կարծես հոգեկան ուրախութեամբ լցուած առաջարկում էր իրեն տարիներով անծանօթ հարցեր պ. ատենախօսին և փոխադարձաբար ստանում էր նրանից իր բաւականութիւնը: Վերջացնելով խօսքս, աւելացնում եմ, որ երանի կը լինէր ուրիշ տեղերը գոնէ օրինակ առնէին մեծ—ղարաքիլիսեցիներից, և թէ հողագործ և արհեստաւորներ աշխատէին իրենց արհեստի մէջ և ստանային օգուտ իրանց ֆիզիքական ույժից:

Մկրտիչ Զաքարեանց

ՆԱՄԱԿ ԳՈՐՈՒՑ

փետրվարի 22-ին

Ամսիս 14-ին տեղիս մայր եկեղեցում եղաւ կաթողիկոսի ընտրութեան համար պատգամաւորի ընտրութիւնը: Ընտրութեան ժամանակ հայր Ստեփաննոս Տէր-Ստեփանեանց գեղեցիկ կերպով բացատրեց կաթողիկոսի նշանակութիւնը: Տեղիս հայ հասարակութիւնը գիւղերից եկած պատգամաւորների հետ միասին պատգամաւոր ընտրեցին բժ. Տէր-Մինասեանցին: Մեր ամենիս ցանկութիւնն է Էջմիածնի կաթողիկոսական աթոռի վրա տեսնել Ներսէս պատրիարքին:

Ամսիս 16-ին տեղիս հայոց ուսումնարանի դահլիճում առաջին անգամ հանդիսաւոր կերպով կատարվեցաւ Վարդանանց տօնը: Հանդիսին ներկայ էին հայ հոգևորականութիւնը, հայոց ուսումնարանի ուսուցիչները իրանց աշակերտներով և հասարակութեան մեծ բազմութիւն: Մեծոդեանց քահանայի և պ. Գր. Խիթարեանցի ճառերից յետոյ աշակերտուհիները երգեցին և գեղեցիկ կերպով կարդացին Գամառ-Քաթիպայի յարմար բանաստեղծութիւնները: Հանդիսականները գոհ մնացին այս հանդիսից և ծափահարութիւններով վարձատրեցին որպէս ճառախօսներին, նոյնպէս էլ աշակերտուհիներին: Ինչպէս յայտնված էր հանդիսի ժամանակ այսուհետև ամէն տարի կը կատարվի այս տօնը:

Տեղացի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են Գերմանիայից, որ պրոֆէսոր Անդրէաս Արծրունի տեղափոխվում է Բրէսլաու քաղաքի համալսարանից աւելի բարձր պաշտօնով Ախէնի բազմարուեստեան դպրոցը, որտեղ նա ստանում է պրոֆէսորի ամբիոնը: Մեզ հաղորդում են և այն որ պ. Գրիգոր Վարդանեան նորերումս տուեց Ստրասբուրգի համալսարանում քաղաքատնտեսութեան դօկտորի քննութիւնը և արժանացաւ դօկտորի աստիճանի:

—

Ստացանք շնորհակալութեամբ պ. Ս. Մանուէլեանցի ձեռնարկը «Առևտրական հաշուապահութիւնների:» Հեղինակը իր այս օգտաւէտ գիրքը նուիրում է հայ երիտասարդ վաճառականներին: Մեզանում վաճառականութիւնը առհասարակ շատ նահապետական ձևով էր տարվում: Առևտուրը մինչև այժմ պէտք չունէր մեզանում կանոնաւոր հաշուապահութեան: Այժմ այդ պէտքը զգացվում է և պ. Մանուէլեանցի գիրքը շատ յարմար ժամանակին է հրատարակվում և կարող է մեծ օգուտ տալ մեր վաճառականներին: Գիրքը տպված է

ուացայ և պինդ սեղմեցի նրա փոքրիկ ձեռը:

—Մնաս բարեաւ, Սառա... Նայիր, անպատճառ եկ:

—Կը գամ:

Աղջիկը գնաց տուն: Հրամայեցի վախմիստրին, որ նա զօրքի հետ իմ ետևից գայ—ես ձիս քըշեցի:

Հետևեալ օրը վերկացայ շատ վաղ, հագայ շորերս և վրանից դուրս եկայ: Հրաշալի առաւօտ էր, արեգակը նոր էր ծագում, և ամեն մի բանի վրա փայլում էր խոնաւ ցօղը: Վեր ելայ բարձր բրուստվերի վրա և նստայ ամբրազուրի ծայրին: Տակիս չուգունից շինած թնդանօթը իր սև բերանը դէպի դաշտն էր դարձրել: Ցնորված նայում էի շուրջս.... և միանգամից նշմարեցի մի ռեխ, որ մօտաւորապէս հարիւր քայլ ինձանից հեռու էր և հագած էր մոխրագոյն կաֆտան: Ճանաչեցի, որ դա Գիրշէլն է. երկար ժամանակ նա անշարժ կանգնած էր մի տեղ, յետոյ յանկարծակի դէպի մի կողմը վազեց, հապճեպ և վախեցած շուրջը նայեցաւ...աղաղակեց, նստաւ, վիզը դուրս ցցեց և կրկին շուրջը նայեցաւ և սկսեց ականջ դնել: Ես շատ լաւ էի նշմարում նրա ամեն մի շարժուածքը: Նա հանեց ծոցից մի կտոր թուղթ, մատիտ և սկսեց գրել կամ խազխզել մի բան: Գիրշէլը անդադար կանգ էր առնում, սարսափում ու շփոթվում էր, որպէս նապաստակ, ուշադրութեամբ դիտում էր շրջակայքը և կարծես, թէ նկարում էր մեր բանակը: Մի քանի անգամ պահում էր նա իր թուղթը, աչքերը կկոցում էր, ապա օդ էր ծծում և կրկին սկսում էր իր գործը: Վերջապէս հրէան նստաւ խոտի վրա, հանեց կօշիկը և մէջը կոխեց այդ թղթի կտորը: Հրէան դեռ կարգի չէր եկել, յանկարծ գլասիսի ետևից մի տասը քայլ հեռաւորութեամբ երևեցաւ վախմիստր Սիլեավկայի ընչաւէտ գլուխը և կամաց կամաց երևում էր նրա երկար ու կոպիտ անձը:

Հրէան կանգնած էր, մէջքը նրան դարձրած Սիլեավկան խոյն մօտեցաւ նրան և ուսին դրեց իր ծանր թաթը: Գիրշէլը պլանդակուել էր, տերևի նման դողդողաց, և նապաստակի նման վախկոտ ճիչ հանեց: Սիլեավկան սկսեց խօսել նրա հետ զայրացած և բռնեց օձիքից: Ես չէի կարողանում լսել նրանց խօսակցութիւնը: Բայց հրէայի յուսահատ շարժուածքներից, և աղաչող ու պաղատող դէմքից հասկացայ, բանը ինչ տեղ է: Հրէան մի երկու անգամ ընկաւ վախմիստրի ոտները, ձեռը ջիբը տարաւ, հանեց պատառուած ենաչխուճ թաչկինակը, բացեց ծայրի կչկուսը և հանեց մի ոսկեդրամ... Սիլեավկան թէպէտ հպարտութեամբ առաւ այդ ընծան, բայց կրկին քաշում էր նրա օձիքից: Գիրշէլը դուրս պրծաւ ու փախաւ: Վախմիստրը վազելով ընկաւ նրա ետևից: Հրէան սարսափելի արագ էր վազում. նրա ոտները, կապոյտ զանկապանների մէջ էին, արդարև շուտ էին փոխվում: Բայց Սիլեավկան մի քանի «մանրիլ» վազելուց բռնեց հրէային, բարձրացրեց և ձեռքերի վրա տարաւ ուղիղ դէպի բանակը: Ես վերկացայ ու գնացի նրա առաջը:

—Ա՛խ, ձերդ ազնուութիւն, բացագանչեց Սիլեավկան,—լրտես եմ բերում ձեզ, լրտես... Քըրտինքը չըռում էր այդ հաստ [illegible] վերայից:—Բաւական է շարժվես, շան տղայ... թէ չէ, նայիր հա... ես րոպէս կը խեղդեմ:

Խեղճ Գիրշէլը հազիւ իր արմունկները կպցնում էր Սիլեավկայի լանջին, հազիւ շարժում էր ոտները... Նրա աչքերից արտասուքներ էին գլորվում...

—Ի՞նչ է եղել, հարցրի ես:

—Ա՛յ, համեցէք ձերդ ազնուութիւն, համեցէք նրա աջ ոտի կօշիկը, ինձ անյարմար է: Նա դեռ բռնել էր հրէային ձեռքերի վրա:

Հանեցի կօշիկը, գտայ մի ծալած թուղթ, բաց արի և տեսայ մանրամասն նկարած մեր բանակի դիրքը: Լուսանցքի վրա կային զանազան նկատողութիւններ, որ մանր մունր գրած էին եբրայական լեզուով: Այդ ժամանակ Սիլեավկան գետնի վրա դրեց Գերշէլին: Հրէան աչքերը բացեց, տեսաւ ինձ և ծնկների վրա չոքեց:

Լուռ ու մունջ ցոյց տուի թուղթը:

—Սա ինչ է:

—Դա—այնպէս, պարոն օֆիցեր: Այդ այնպէս—այնպէս... Նրա ձայնը ընդհատվում էր:

—Դու լրտես ես:

Նա ասածս չէր հասկանում, ասում էր անկապ խօսքեր, դողդողալով կպչում էր ծնկներիս:

—Դու խաբար տանող ես:

—Վա՛յ, ասաց նա ցածր ձայնով ու գլուխը շարժելով:—Ինչպէ՞ս կարելի է: Ես ոչ երբէք, ես բոլորովին... Անկարելի է. չէ կարող լինել: Ես պատրաստ եմ: Ես այս րոպէիս: Ես փող կը տամ... Ես կը վճարեմ, ասաց նա և աչերը փակեց: Ֆէսը ծոծրակի վրա ընկաւ. գեղին, սուր քրտինքից թաց մազերը փունջ փունջ էին: Շըրթունքները կապտել էին և ցնցողական դողոցքի մէջ էին, և յօնքերը, ինչպէս հիւանդի մօտ, կուչ եկած ու հաւաքված էին, թշերը ներս ընկած էին: Զինուորները մեզ շրջապատեցին: Առաջ ես ուզում էի լաւ վախեցնել Գիրշէլին և հրամայել Սիլեավկին, որ նա սուս կենայ, բայց այժմ բանը յայտնվեցաւ և պէտք էր հասցնել վարչութեան:

—Տար սրան գեներալի մօտ, ասացի վախմիստրին:

—Պարոն օֆիցեր, ձերդ ազնուութիւն, յուսահատ աղաղակում էր հրէան,—ես մեղաւոր եմ, մեղաւոր... Հրամայեցէք, որ ինձ արձակեն...

—Ա՛յ, նորին գերազանցութիւնը կը քննէ, ասաց Սիլեավկան:—Գնանք:

—Ձերդ ազնուութիւն, աղաղակեց յետևից հրէան,—հրամայեցէք, ներեցէք, խղճացէք:

Նրա աղաղակը տանջում էր ինձ: Սկսեցի շտապել: Մեր գեներալը գերմանացի էր, ազնիւ և բարի, բայց խիստ էր կատարում իր պաշտօնը: Ես մտայ նրա նոր շինած փոքրիկ տունը և մի քանի խօսքերով բացատրեցի իմ այցելութեան պատճառը: Ես լաւ գիտէի զինուորական նշանակած խստութիւնները, դրա համար էլ չարտասանեցի «լրտես» բառը, բայց աշխատում էի, քանի կարելի է, չնչին և աննշան բան շինել այդ բանը: Բայց Գիրշէլի բախտից գեներալը իր պարտքի կատարումը ցաւակցութիւնից վեր էր դասում:

—Դուք, պ. երիտասարդ, ասաց ինձ,—անփորձ էք: Դուք դեռ անփորձ էք զինուորական գործում: Գործը, որի (գեներալը շատ էր սիրում «որ» բառը) մասին դուք իմաց տուիք, շատ և շատ կարևոր գործ է... Բայց ո՞ւր է այն մարդը, որ բռնվել է, այն հրէան ո՞ւր է:

Վրանից դուրս եկայ և հրամայեցի, որ հրէային ներս տանեն:

Նրան ներս տարան: Խեղճը հազիւ էր ոտքի վրա կանգնում:

—Ա՛յո, սկսեց գեներալը, դիմելով ինձ,—բայց ինչ տեղ է այն նկարը, որ գտել էք:

Տուի նրան թուղթը: Գեներալը բաց արաւ, փոքր ինչ յետ գնաց, աչերը չռեց և յօնքերը կիտեց:

Զարմ... ման... նալի է... ասաց նա կամաց կամաց:—Սրան ո՞վ է բռնել:

—Ես, ձերդ գերազանցութիւն, քաջ արտասանեց Սիլեավկան:

(Կը շարունակվի)

Թիֆլիսում Յ. Մարտիրոսեանի տպարանում ներկայ 1884 թւին: Գինը 2 րուբլ է:

—

Այս օրերս հրատարակվեցաւ Թիֆլիսում «Հրահանգ ի պէտս վերատեսչաց բարեկարգութեան եկեղեցեաց Տփխիսի և երեցփոխանաց թեմի նորին:» Գիրքը տպված է Թիֆլիսում 1884 թւին Մ. Վարդանեանի և ընկ. տպարանում: Գրքի առաջին երեսի վրա կարդում ենք Վրաստանի և Իմերէթի հայոց թեմակալ առաջնորդ Արիստակէս եպիսկոպոսի հետևեալ տողերը: «Տալով ի գործադրութիւն այս հրահանգը, որ մեր նախագահութեամբ է կազմած առաջնորդական յանձնաժողովից, յոյս ունենք տեսնել իւրաքանչիւրին յանկացրած պարտաւորութիւնների անթերի կատարում:»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, թէ չը նայելով որ ձմեռը շատ ուշ եկաւ, որից յետոյ երևանցիք սպասում էին գարնան շուտ գալուն, ընդհակառակըն ձմեռը երկարում է և այժմ Երևանում ցուրտ է և ձիւն է՝ գալիս:

—

ՀԻՆ—ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մէջ գրում են հետևեալը. «Նախիջևանի հոգևոր կառավարութեան հրաւէրքով, փետրվարի 20-ին, տեղոյս դպրոցի դահլիճում նախիջևանցիք միաձայն ընտրեցին իրանց կողմից Երևանի նահանգական դատարանի ատենադպիր պ. Օհանեանցին, որ դա ներկայ գընայ թեմական պատգամաւորի ընտրութեանը կաթողիկոս ընտրելու համար: Ժողովրդի ցանկութիւնն է, որ կաթողիկոսական գահի վրա բազմի ս. Ներսէս պատրիարքը»:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են, որ Հին—Նախիջևանի հայոց երկսեռ դպրոցների ռուսաց լեզուի ուսուցիչը մօտ երկու ամիս է որ չէ կոխել ուսումնարանները: Հրաւիրում ենք հոգաբարձութեան ուշադրութիւնը այդ հանգամանքի վրա:

—

Ամսիս 18-ին, Թիֆլիսի ս. Շուշանիկեան «Թանգոյեան» օրիորդական ուսումնարանի վարժուհիք՝ օր. օր. Ն. Ախշարումեան և Ն. Սմբաթեան, մասնակցութեամբ մի քանի պարոնների, մի ընտանեկան ներկայացումն տուին, որից գոյացած 15 ր. արդիւնքը յանձնեցին վերոյիշեալ ուսումնարանի վարչութեանը, գործադրելու չքաւոր աշակերտուհիների հագուստի համար: Սրա համար ուսումնարանի վարչութիւնը յայտնում է յարգելի վարժուհիներին և պարոններին իր շնորհակալութիւնը:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են հետևեալը. «Մեր հասարակութեանը արդէն յայտնի է հայ ուսանողութեան աննախանձելի դրութիւնը. ուսանողութեան միջոցները չնչին են, իսկ չքաւորների թիւը հասնում է մինչև 15-ը: Այդ պատճառով մենք հարկադրված ենք դիմել այն պարոններին, որոնք փող են պարտական ուսանողութեան ժողովին և յատուկ խնդրում ենք նրանցից չտապել, եթէ ոչ լիովին, գոնէ իրանց պարտքի մի մասը ուղարկել ուսանողութեան: Որովհետև մենք չը գիտենք այդ պարոնների հասցէները, դրա համար թող նրանք ներեն, որ մենք մամուլի միջոցով ենք դիմում նրանց»:

—

Պօղոս վարդապետ Նահապետեան մեզ հաղորդում է, որ այս փետրվարի մէջ վախճանվել է Ալէքսանդրապօլի գաւառի հայ-կաթօլիկաց Քաւթառլի գիւղում մի ծերունի հողագործ 115 ամաց: Հանգուցեալն իր կեանքում հիւանդացած չէ եղել. նա եղել է առողջ, ուժեղ և ամրակազմ մարդ, մնունդն եղել է կաթնեղէն, տաք խմիչքներ, որպէս արաղ, գինի, բնաւ չէ գործածել. տաքին և ցրտին հաւասարապէս է դիմացել, ամառ ձմեռ հագնելով միանման շոր: Նրա մէջքը կուացած չէր և ատամները բոլորն էր ամուր էին իրենց տեղում: Մահից երեք օր առաջ նրա սիրտը խառնուել է և նա զգացել է մի ջղային ցնցմունք. ոտները ցաւ են զգացել և այդքանը միայն եղել է նրա տագնապը այս կեանքից միւսն անցնելիս. միայն մի թեթև ցնցմունք:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են հետևեալը. «Այստեղ բամբակ ցանող գիւղացին Ամէրիկայի սերմից բամբակը խառնելով Ղարաղօզայի հետ, ուզում է Ամէրիկայի բամբակի գնով ծախել, բայց այդ բանը աւելի վնասում է նրան: Բամբակ գընողը ճանաչելով որ դա խառնուրդ է, Ղարաղօզայի գնով է առնում, որը, ի հարկէ, վնաս է գիւղացուն: Այդ բանը աւելի տարածված է թուրք հողագործների մէջ»:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են հետևեալը. «Այսօր, փետրվարի 19-ին, Պետերբուրգի հայոց եկեղեցու քահանան, պատարագից յետոյ, մի փոքրիկ ճառով յայտնեց ժողովրդին, թէ պէտք է մի պատգամաւոր ընտրել կաթողիկոսի ընտրութեան համար ս. Էջմիածին գնալու: Պատգամաւոր ընտրվեց Նոր—Նախիջևանի հաշտարար դատաւոր պ. Խալիբեանը: Ս. Պետերբուրգի հայ ժողովուրդը կաթողիկոսական գահի վրա ցանկանում է տեսնել Ներսէս պատրիարքին»:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 փետրվարի: Շաքարի գործարանատէր Կէնիգ այսօր պակասեցրեց ամեն տեսակ շաքարի գինը 30 կօպէկով պուդից: Պօլիցիական յայտարարութիւն հրատարակվեցաւ, որից երևում է թէ նշանակված է տալ՝ 5000 ր. Սուդէյկինին սպանող հրաժարված շտաբս-կապիտան Ի. Դէգաևի բնակութեան տեղը ցոյց տալու համար և 10,000 ր. նրա կալանաւորմանը նպաստելու համար: Յայտարարութեան հետ կցված է Դէգաևի զանազանակերպ պատկերների շարքը:

ՄՕՍԿՎԱ, 24 փետրվարի: Ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, գիւղատնտեսութեան հարաւային ընկերութիւնը ներկայ տարվայ ամառը Օդէսայում կազմում է գիւղատնտեսական արդիւնքների, արդիւնաբերութիւնների և անասնապահութեան աշխարահանդէս, որի համար սուբսիդիա է խնդրում պետական կալքերի մինիստրից:

ՕԴԷՍԱ, 24 փետրվարի: Հարաւ արևմտեան երկաթուղիների ընկերութիւնը մեծ կայարաններում հողատէրերին փող է տալիս Օդէսա կամ ուրիշ տեղերը նրանց ուղարկած ցորենի գրաւականով:

ԲԵՐԼԻՆ, 24 փետրվարի: Հանգուցեալ Լասկէրի ընկերակիցները, Րէյխստագի մեռած անդամներին յիշելու ժամանակ փոթորկալից ցոյցեր արեցին Րէյխստագում, ցանկանալով իրանց անբաւականութիւնը յայտնել Բիսմարկին, որը ամէրիկական պատգամաւորների ժողովին վերադարձրել է Լասկէրի մասին համակրական մճիռը:

ԿԱՅԻՐԷ, 24 փետրվարի: Մահդիի զօրաբաժինը, որ ուղարկված էր Դարֆուրի դէմ, ջարդված է:

ՍՈՒԱԿԻՄ, 24 փետրվարի: Օսման Դիգմա հրաժարվում է անգլիացիների հետ որ և համաձայնութիւն կայացնելուց:

ԼՈՆԴՕՆ, 24 փետրվարի: Ֆրանսիական գեներալ Նեգրիէ արշաւեց Բակ-Նինգի վրա:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 փետրվարի: Մայիսին Թագաժառանգի չափահասութեան հասնելու պատճառով, առանձին տօնախմբութիւններ են լինելու Պետերբուրգում և Մօսկվայում: Ծովային մինիստրութեան արմատական վերանորոգութեան նախագիծը վերջնականապէս մշակված է և, ինչպէս ասում են, կառաջարկվի պետական խորհրդին դեռ ևս ներկայ սեսիային: Լսվում է, որ զինուորագրութիւնը Կովկասում մացնելու համար կազմված յանձնաժողովը եկաւ հետևեալ եզրակացութեանը. զինուորագրութիւնը տարածել քրիստոնեայ ազգաբնակութեան վրա. իսկ մահմեդական ազգաբնակութիւնից զինուորագրութեան փոխանակ, դրամական առանձին տուրք ժողովել, միլիցիոնական սիստեման պահպանելով նախկին հիմունքների վրա: „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է որպէս լուր, թէ 1884 թւին երկաթուղիների կառուցման հարցի մասին, մինիստրների մասնաժողովը վճռեց չափաւորել արքունական միջոցներով առաւելապէս ստրատեգիական ճանապարհների կառուցումն և օգտուէտ համարեց Սամարա-Ուֆիմեան ճանապարհը, բայց գտաւ, որ այդ ճանապարհի շինութիւնը չը պէտք է արգելք դառնայ անյետաձգելի և անհրաժեշտ գծերի կառուցմանը և ամենից առաջ Տուկումս-Վինդօվսկի, Նովօրօսիյսկի և Միլլէրօվսկի գծերի:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 փետրվարի: Այսօր, Թագաւոր կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով, քաղաքը զարդարված է դրօշակներով. առաւօտեան 9 ժամին Իսակիէվսկի մայր եկեղեցում, բարձրագոյն Պալատի բարձր պաշտօնեաների և գեներալների ներկայութեամբ սկսվեցաւ պատարագ, որից յետոյ գոհունական մաղթանք կատարվեցաւ: Բարձրագոյն պալատում ընդունելութիւն չը կար: Բալթեան նաւատորմի կրտսեր ֆլագման Կրաուն առաջինը Խաղաղ ովկիանոսի նաւերի բաժնի հրամանատար է նշանակված և ծովային մինիստրութեան տեսչական բաժնի դիրեկտորի պաշտօնակատար Կազնակով առաջինը նշանակվում է յունական ջրերում եղող նաւերի բաժնի գլխաւոր: Վերջինին շնորհված է Ս. Ստանիսլավի առաջին կարգի շքանշանը: Ներքին գործերի մինիստրը մի շրջաբերականով նահանգապետների ուշադրութիւնն է դարձնում այն բանի վրա, որ մի քանի հասարակական ժողովներում, որպէս, օրինակ, քաղաքային և զեմստվօների, թոյլ են տրվում երբեմն այնպիսի դատողութիւններ, որոնք հասարակական վարչութեան սահմաններից դուրս են, և որովհետև այդ կարող է պատահել միայն այն ժամանակ, երբ նախագահները չեն կատարում իրանց պարտաւորութիւնները, այդ պատճառով նահանգապետները հրաւիրվում են համաձայնութիւն կայացնել նրանց հետ, և նոյնպէս բացատրել նախագահներին նրանց պատասխանատուութիւնը, որին նրանք ենթարկվում են հաստատված կանոններից շեղվելու համար: Մայիսի 5-ից մինչև 15-ը այգեպահութեան Ռուսական կայսերական ընկերութիւնը կազմում է Պետերբուրգում այգեգործութեան արուեստահանդէս և բուսաբանների ու այգեպահների կօնգրէս: Լսվում է, որ բալթեան նաւահանգիստները բերվողածուխը մաքսահարկից ազատվում է:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 26 փետրվարի: Էդինբուրգեան դքսի հրամանատարութեան տակ գտնվող վեց զրահակիրներից և երկու համբաւաբեր նաւերից կազմված նաւատորմը հասաւ Սուդեան ծովածոցը Կանդիա կղզու վրա:

ՓԱՐԻԶ, 26 փետրվարի: Այստեղի աշխարհագրական ընկերութեան մէջ ժէրմէն Բաքստ պատմեց Դաղստանում իր արած ճանապարհորդութիւնը: Երբ ճանապարհորդը յիշեց Ռուսաստանի Թագաւոր կայսրի անունը, դահլիճը թնդաց երկրակի ծափահարութիւններից:

ԲԵՐԼԻՆ, 26 փետրվարի: Այսօր, Թագաւոր կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով պալատում հանդիսաւոր ճաշ արվեցաւ, ուր, բացի կայսերական ընտանիքի անդամներից, հրաւիրված էին ամբողջ ռուսական դեսպանութիւնը, մի քանի մինիստրներ, գեներալներ և Ֆլիգել-ադիւտանտներ և կայսր Ալէքսանդրի անունը կրող գվարդիայի գունդի հրամանատարը: Եկող շաբաթվայ սկզբում կը ժամանի այստեղ Մեծ իշխան Սէրգի Ալէքսանդրովիչ:

ՓԱՐԻԶ, 26 փետրվարի: Լուրեր են տարածված, որ կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի միջոցներ գործ դնել Օրլէանեան իշխանների և առհասարակ րօեալիստների դէմ. մանաւանդ եռանդով պահանջում է իշխանների աքսորը արմատական մամուլը, որը մեղադրում է փարիզեան կոմսին այն բանում, որ նա յաջողութեամբ պրօպագանդա է անում հանրապետական սենատօրների և պատգամաւորների մէջ:

ԲԵՐԼԻՆ, 27 փետրվարի: Այստեղ ժամանած Մեծ իշխան Սէրգի Ալէքսանդրովիչ այցելութիւն գործեց Վիլհէլմ կայսրին, յետոյ ճաշեց կայսրի հետ միասին Թագաժառանգի մօտ:

ՍՕՖԻԱ, 27 փետրվարի: Երէկ, Թագաւոր կայսրի ծննդեան առիթով, մայր եկեղեցում մաղթանք կատարվեցաւ, ուր իշխան Ալէքսանդրը ներկայ էր ռուսաց համազգեստով. յետոյ իշխանը այցելեց ռուսաց լիազօր Եօնինին հանդիսաւոր օրը շնորհաւորելու համար: Երեկոյեան իշխանի մօտ մեծ ճաշ կար, ուր հրաւիրված էին Եօնինը և Սօֆիայում բնակվող բոլոր ռուսները. ճաշի ժամանակ իշխանը ռուսաց կայսրի կենացը առաջարկեց. Եօնին պատասխանեց բօլգարական իշխանի կենացը առաջարկելով:

ԿԱՅԻՐԷ, 27 փետրվարի: Գօրդօնը անհնարին համարեց փրկել եգիպտական բերդապահ զօրքերը այլ կերպ, եթէ ոչ յառաջ վարելով զօրքերը դէպի Սպիտակ Նեղոսը:

ՍՈՒԱԿԻՄ, 27 փետրվարի: Օսման-Դիգմա հրաժարվեց հպատակվել անգլիացիներին: Այստեղ եկաւ ռուսաց զինուորական նաւը և սպանիական նաւի գալուստն է սպասվում:

ՓԱՐԻԶ, 27 փետրվարի: Տօնկինում արշաւանք սկսվեցաւ Բակ-Նինգի վրա, գեներալ Միլլիօ անցաւ Կարմիր գետը և իր շարժման ժամանակ դեռ ևս չէ հանդիպել թշնամուն:

ՆԷՅՇՏԷՏԻՆ (Պրուսիայում), 27 փետրվարի: Անցեալ օրը և երէկ հակահրէական անկարգութիւններ պատահեցան, որոնց առիթ տուեց այստեղի հրէական սինագոգան հրդեհելու մէջ մեղադրված անձանց վերադարձը, որոնք արդար են ճանաչված երդուեալ դատաւորներից. աների պատուհանները կոտրեցին. հրէայ բնակիչները բռնութիւնների ենթարկվեցան: Ժանդարմները կարգը վերականգնեցին:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտնում է, որ ներկայ տարվայ մարտ ամսի 6-ին ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է ԱՃՈՒՐԴ կապալով տալու **ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՏԵՂԵՐԸ** բուդկաների համար, արուեստական հանքային ջրեր ծախել ու պայման կապելու օրից երեք տարի ժամանակով, այն՝ է Գօլօվինսկի պրօսպեկտի վրա գտնվող Գիմնազիչեսկայա փողոցի վրա 1, բազզօննայա փօստի կայարանի հանդէպ 1, Րէյտէրի տան մօտ 1, Անտօնօվի տան մօտ 1,

Ալէքսանդրեան այգու կողքին 1, Կոզլօննայա պալատայի մօտ 1, Երևանեան Հրապարակի վրա 3, և Հաւլաբար 1, բոլորը 9 տեղ:
Կապալով վերցնել ցանկացող անձինք կարող են տեսնել պայմանները ամէն օր մինչև ցերեկվայ 2 ժամը, բացի կիրակի և տօն օրերից: 1—2

Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը խնդրում է յարգելի անդամներին և նոցա, որոնք ցանկանում են դառնալ անդամ, շնորհ բերել ընդհանուր ժողովին, կիւրակի, մարտի 4-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Ս. Գայիանեան հայ օրիորդաց միջնակարգ ուսումնարանը՝ տարեկան հաշիւները և ընկերութեան ելևմտից նախահաշիւը քննելու և հաստատելու համար: 1—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„Աղբիւր" ամսագրի հրատարակութեամբ
„ՓԱՅՏԱՇԷՆ ԽՐՃԻԹԻՑ ՄԻՆՉ
ՁԵՒ ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ"
(պատկերազարդ)
Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգների երբեմն նախագահ Ջէմս Հարֆիլդի կենսագրութիւնը:
Գինը 60 կոպէկ է:
Ծախվում է „Աղբիւրի" խմբագրատանը և Թիֆլիսի յայտնի գրավաճառանոցներում:
2—3

ԱՄԵՐԻԿԱՆԿԱ
ՍՊԻՏԱԿԵՂԷՆ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

Այդ մեքենայով լուանալու ժամանակ սպիտակեղէնը աւելի երկար է պահվում, որովհետև կտաւը կտաւին չէ քսվում, որից սովորական լուացքի ժամանակ կտաւը բարակում է և պատռվում: Մի անգամ լուանալով, լուացքը կատարելապէս մաքուր է ստացվում, հետևապէս շատ քիչ սապօն և վառելիք է գործադրվում: Աշխատանքն էլ շատ հեշտ և արագ է կատարվում, այնպէս որ երեք անգամ քիչ աշխատող ձեռք է պահանջում: Մեքենան բաղադրեալ չէ և շատ ամուր է: Նա միակերպ օգտակար է, ինչպէս մեծ և փոքր ընտանիքների համար, նոյնպէս և լուացարարների համար. խրատները մանրամասն: Գործակալներ են հրաւիրվում: Ճանապարհածախսով ԳԻՆԸ 5 րուբլ: Հասցէն: Агенту *В. ШЛЕМЕНЗОНУ, ВЪ СИМФЕРОПОЛЬ.*
2—5 (1)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԿԱՅԷՆԻ ԿՏԱԿԸ
ՎԷՊԵՐ
ՁԱԽԵՐ-ՄԱԶՕԽԻ
Թարգմանեց
ՐԱՖՖԻ
ԳԻՆՆ Է 1 ՐՈՒԲԼ 20 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում վաճառվում է՝
«Մշակի» խմբագրատանը—«Կենտրոնական գրավաճառանոցում»— «Կովկասեան գրավաճառանոցում» —Գ. Շահվերդեանի պավիլիօնում:
Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել Թարգմանչին այս հասցէով.
Въ ТИФЛИСЪ. Редакція „Мшакъ".
РАФФИ.
20—30

ՑՈՒՑԱԿ
ԳԻՆՈՒ ԵՒ ՍՊԻՐՏԻ ՊԱՀԵՍՏԻ
ՄԻԽԱՒԼ ԱՆԴՐԷԵՎԻՉ
ՊՕՊՕՎԻ
ԱՑՐԻՓ ՕՂԻՆԵՐԻ ՇՈԳԵԳՈՐԾԱՐԱՆԻՑ
Մօսկվա, Բօլշօի Կամեննի կամուրջի մօտ, սեփական տուն:

	Վեդրօի գինը ամանով			
	$^1/_{20}$ շիշ		$^1/_{40}$ շիշ	
	ռուբ.	կոպ.	ռուբ.	կոպ.
Սեղանի գինի, ՑԱՐՍԿՕԵ, 0, որ պատրաստված է 1883 թ. թագադրութեան համար	12	—	13	20
Բարձր տեսակի ՑՈՐԵՆԻ սեղանի գինի, № 1 (շիշերը ձիւթված)	8	90	9	90
Բարձր տեսակի սեղանի գինի, № 1, առանձին պատուէրով	8	90	9	90
Առաջին տեսակի սեղանի գինի, № 2	7	75	8	50
Երկրորդ տեսակի սեղանի գինի, № 3 (ձիւթված շիշերը)	6	80	7	40

Բացի յիշեալ տեսակներից պահեստի մէջ կայ երկու անգամ քաշված գինի 41° և մաքրված 40°, որ տակառներով է ծախվում:
Ամանները յետ են ընդունվում նոյն գնով, որով ծախսում է պահեստը: Պահեստը ուղարկում է իր ապրանքները Ռուսաստանի բոլոր քաղաքները և արտասահման և փողերը կամ առաջուց է ուղարկվում փոստով կամ բանկերի միջնորդութեամբ, կամ վճարվում է ապրանքը ստանալուն պէս հետավճարով: Պատուէրները կատարվում են, երբ պահեստից պահանջվում է երեք վեդրօից ոչ պակաս գինի և երկու վեդրօից ոչ պակաս օղի: Մանրամասն ցուցակները ուղարկվում են անվարձ պահանջելուն պէս:
1-ին ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ. Շատ անգամ պատահած գլխաւոր պատճառը և Մ. Ա. ՊՕՊՕՎԻ ֆիրման Ի. Ա. Պօպօվի ֆիրմայի հետ խառնելը ի նկատի ունենալով, որը մեզ հետ ոչինչ յարաբերութիւն չունի, գրասենեակը խնդրում է ուշադրութիւն դարձնել մեզ նուիրած ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՇԱՆԻ վրա և պահեստի դրօշմների վրա և հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ գինին մաքրվում է առանձին գործարանի մէջ և պահեստի գինին քիմիական ոչինչ խառնուրդ չունի, որ լաւ համ է տալիս, բայց վնասում է առողջութեանը:
2-դ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ. Հասարակութեան մէջ վաղուց լուրեր են տարածում, իբր թէ Մ. Ա. ՊՕՊՕՎԻ մահից յետոյ, գործերը յանձնվում են ուրիշ ընկերութեանը: Այդ լուրերը կատարելապէս հնարված են: Գործը կատարում է Մ. Ա. ՊՕՊՕՎԻ ժառանգ նրա այրին, տ. Ի. Ա. Պօպօվա և երբէք ոչ ոքի չէ յանձնվում:
7—10 (1)

ԱՌԱՋԻՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
(ԿՈՒԿԻԱ, ՎՕՐՕՆՑՕՎԻ ԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ)
Հիւանդները ամէն օր ընդունվում են.
Առաւօտեան՝ 9—12$^1/_2$ ժամ, ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—վիրաբուժական, վեներական և աստամի ցաւերի:
10—10$^1/_2$ ժ. ԲՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—մանկական և ներքին ցաւերի:
10$^1/_2$—12$^1/_2$ ժ. կին—բժիշկ ՇՄԻՏՑ—կանանց, ներքին և աչքի ցաւերի:
10—11 ժ. (կիրակի, չորեքշաբթի և ուրբաթ) ՐԷՅԽ—աչքացաւի:
11$^1/_2$—12$^1/_2$ ժ. (երկուշաբթի), ԲԱԲԱՅԵԱՆ—ներքին և ջղային ցաւերի:
Երեկոյեան՝ 5$^1/_2$—6$^1/_2$ ժ.—ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—ամէն օր:
ԲԱԲԱՅԵԱՆ և ԲՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—չորեքշաբթի և շաբաթ:
Համախորհուրդ (հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների)—չորեքշաբթի և շաբաթ—6$^1/_2$—7$^1/_2$ ժամը երեկոյեան:
Հիւանդանոցը ունի սենեակներ հիւանդների և ծննդկանների համար: Երթևեկ հիւանդները վճարում են խորհրդի համար 50 կ.: Հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների համախորհրդի (կօնսիլիում) համար 3 մանէթ: Չքաւորները անվճար:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ս. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ
„ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ՆՈՒԷՐ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻՆ
ԱՄԵՆԱՀԱՐԿԱՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ամէն տեսակ վաճառականների, սեղանաւորների, հաշուապահների, խանութպահների, գործարանատէրերի, գործավարների, և գործակատարների, և ընդհանրապէս ամէն մէկ առևտրական ու դրամական գործեր ունեցող անձի համար:
ՄԱՏՉԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ու դիւրըմբռնելի մեկնութիւն իւրաքանչիւր անձի համար, որ կամենում է ուսումնասիրել առևտրական գործողութիւնները ու հաշուարարութիւնները, առանց ուսուցչի օգնութեանը դիմելու:
ՏՈԿՈՍՆԵՐԻ ԱՂԻՒՍԱԿՆԵՐ
2%-ից մինչև 12%, մէկ օրից մինչև 360 օր և մէկից մինչև 10000 րուբ. դրամագլխի համար:
ՉԱՓԵՐԻ ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ԱՂԻՒՍԱԿՆԵՐ
Դոցա միջոցով կարելի է հեշտութեամբ, ճիշտ և արագ, Անգլիայի, Ամերիկայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Աւստրիայի, Հոլլանդիայի և Զուիցերիայի ծանրութեան ու երկարութեան չափերը ռուսական չափեր դարձնել և հակառակը:
Եւրոպական տէրութիւնների ԴՐԱՄՆԵՐԻ, երկարութեան, ծանրութեան, հեղուկների և ընդեղէնների չափերի աղիւսակներ:
Զանազան տեսակ ՀԱՇԻՒՆԵՐԻ օրինակներ ու ձևեր հայերէն, ռուսերէն և գաղիերէն լեզուներով:
Վաճառվում է կենտրոնական գրավաճառանոցում, պ. Եփրեմ Ծատուրեանցի լամպային մագազինում, եղբարց Ծովիանովների առևտրական տան գրասենեակում ու նոյնպէս հեղինակի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են այս հասցէով. Въ Тифлисъ, Сололакская улица, домъ Корганова, Учредителю „Коммерческих курсовъ", Степану Мануэльянцу.
Գինն է 2 րուբլի, սակաւաթիւ տպված է: 1—8

ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ
Այն պարոններին և գրավաճառանոցներին, որոնց կամ ուր ուղարկված են վաճառելու „ԷՍ ԷԼ ԻՄ ՍԱԶԻ" օրինակները, շուտպէն վաճառուածների փողերը և, եթէ չեն ցանկանում շարունակել վաճառումն, մնացած օրինակները ինձ հասցնել այս հասցէով.
Чрезъ Просковею въ гор. Св. Креста. Учителю Сафаріанцъ.

ՍՏԱՄՈՔՍԱՅԻՆ ՑԱՒԵՐԸ
ՊԷՊՍԻՆԵԱՆ ԳԻՆԻ „ԲՈՒԴՕ"
Այս գինին շատ համեղ է և 25 տարիների ընթացքում աջողութեամբ գործ է դրվում հետևեալ դէպքերում. ԱԽՈՐԺԱԿԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՑԱՒԵՐ, և ԱՆԿԱՆՈՆ ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻՒՆ:
Պէպսին „Բուդօ" ճանաչված է փարիզի բժշկական Ակադեմիայից և ստացել է առաջին մեդալներ հետևեալ աշխարահանդէսներին՝ ՓԱՐԻԶԻ 1867 թ., ՎԻԷՆՆԱՅԻ 1873 թ. ՖԻԼԱԴԵԼՖԻԱՅԻ 1876 թ. ՓԱՐԻԶԻ 1878 թ.:
Paris: Hottot—Boudault, 7, Avenue Victoria.
Կովկասի համար պահեստ. ԴԵՂԱՏԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐԻ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ:
2—80 (և. շ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 29 Февраля 1884 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.